

Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΓΚΡΑΜΣΙ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΟΛΙΤΩΝ

του Αλκη Ρήγου

Πρωταρχικά δυο προσωπικές εξομολογήσεις :

Από τη μια ένα εσωτερικό πείσμα , απέναντι σε μια περιρρέουσα αποϊδεολογικοποιημένη ατμόσφαιρα και ταυτόχρονα, μια αίσθηση ιδεολογικο-πολιτικής ευθύνης, μου δημιούργησαν την ανάγκη συμμετοχής στη διημερίδα για τα 70χρονα από τον θάνατο του Αντόνιο Γκράμσι , που διοργανώσαμε ως Κέντρο Πολιτικών Ερευνών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου. Τη μόνη δυστυχώς που οργανώθηκε με την ευκαιρία του γεγονότος , σε ακαδημαϊκό και άμεσα πολιτικό επίπεδο

Από την άλλη , απόρροια της πρώτης, με έφερε και πάλι μπροστά σε εκείνες τις εκδόσεις ‘Στοχαστής’ του 1972, - που μας γνώρισαν σε καιρούς δίσεκτους, βασανιστικούς μα και τόσο αυτοσυνειδησιακά δημιουργικούς, με το έργο του Ιταλού κομμουνιστή ηγέτη – τις σημειώσεις, υπογραμμίσεις και κυρίως τα ερωτηματικά που γεννούσε αυτό το αποσπασματικό και δύσκολο έργο στη σκέψη μου ως φοιτητή του τότε και τον αναγκαίο αναστοχασμό όλων αυτών μετα 35χρόνια , σε ένα ριζικά διαφορετικό περιβάλλον, από πολλές όμως απόψεις πνιγηρό διανοητικά και όχι μόνο σήμερα .

Αναστοχασμό που μου γέννησε νέα ερωτήματα, τα οποία απαιτούσαν επιτακτικά το ψάξιμο κάποιων καινούργιων απαντήσεων.

Και πριν απ’ όλα ποια αλήθεια επικαιρότητα εμπεριέχει σήμερα η μεσοπολεμική σκέψη του Αντόνιο Γκράμσι ;

Τι έχει να συνεισφέρει στον εμπειρικοκρατούμενο κόσμο ενός κυρίαρχου – αλλά όχι πια ηγεμονεύοντος νεοφιλελευθερισμού – αυτό το έργο, που επιμένει να επιζητεί της αυτοδιάλυσης του Κομμουνιστικού Κόμματος, του οποίου ο συγγραφέας του ήταν από τους ιδρυτές και ηγέτες του, καθώς και της κατάρρευσης των καθεστώτων που εγκαθιδρύθηκαν πάνω και επέκεινα της ιστορικής δυναμικής της Οκτωβριανής Επανάστασης ;

Και γιατί από τόσες και ριζικά αντιθετικές πλευρές, μιλάμε και πάλι γι’ αυτό το έργο ;

Έχω την αίσθηση ότι η αντίληψη που μας ανέπτυξε ο Αλντο Τορτολέλα πρόπερσι προσκεκλημένος του Ινστιτούτου ‘Πουλαντζας’, μας δίνει ένα κλειδί απάντησης . Κατά τη γνώμη του λοιπόν «...ο Γκράμσι είναι επίκαιρος και στη νέα χιλιετηρίδα, κυρίως λόγω των ερωτημάτων που θέτει στον εαυτό του, αλλά και σε μας σε σχέση με το νόημα του αγώνα για τον κοινωνικό σχηματισμό» . Βαθύτερα όπως αναρωτιόνταν και ο ίδιος στο L’ Ortine Nouovo:

«Πώς μπορούμε να γίνουμε ελεύθεροι ;»

« Πώς μπορούμε να γίνουμε ο εαυτός μας ;»

Και μάλιστα αν αναλογιστεί κανείς τις αναλογίες της εποχής που εκείνος έγραφε και της σημερινής. Εποχές και οι δύο κρίσης του δημοκρατικού αντιπροσωπευτικού συστήματος διακυβέρνησης ,αλλά και – ίσως ακριβώς γι’ αυτό- κρίσης του αριστερού εργατικού κινήματος αμφισβήτησης, απέναντι ενός ανορθολογικού και εκμεταλλευτικού υπάρχοντος και κυριαρχίας ενός ολοκληρωτικού μοντέλου διακυβέρνησης, αυταρχικής επιβολής τότε, «συναινετικής» δημοκρατικοφανούς κυριαρχίας , τώρα.

Η ευρύτητα και ταυτόχρονα το ημιτελές, αποσπασματικό, ανοικτό, άρα και πολλαπλών αναγνώσεων έργο του Γκράμσι, επιτρέπουν – αν μείνουμε στο γράμμα του έργου αυτού – πολλαπλές αναγνώσεις και τις πιο αντιθετικές ερμηνείες στο διάβα του χρόνου.

Μέχρι οπαδό του οικονομικού φιλελευθερισμού προσπάθησαν να μας τον καταγράψουν και μάλιστα πολιτικοί, όπως το γέννημα θρέμμα της Ιταλικής Κομμουνιστικογενούς Αριστεράς και σημερινός Υπουργός Εξωτερικών της Κυβέρνησης Πρόντι, Ντ' Αλέμα, που ίσως επιζητώντας μια θεμελίωση της ριζικής μεταλλαγής του ίδιου και μεγάλης μερίδας των παλιών του συντρόφων, που πριν 10 χρόνια στα 60χρονα από τον θάνατο του Γκράμσι, έγραφε :

« Από τον κομμουνισμό, ο Γκράμσι συνάγει την έννοια της ιστορικής διαδικασίας και του συλλογικού συμφέροντος, αλλά από την άλλη, συνδέονταν με μια φιλελεύθερη κουλτούρα, ακόμα και με την κουλτούρα του οικονομικού φιλελευθερισμού, που εξαίρει το άτομο και το ρόλο του. Η περίφημη 'αισιοδοξία της βούλησης' που έβλεπε στον επαγγελματισμό της εργασίας και στην ικανότητα για ανταγωνισμό θετικές αξίες, την κινητήρια δύναμη της κοινωνικής προόδου»

Αναφερόμενος προφανώς στο αντίστοιχο «Τετράδιο» για την οικονομική ανάπτυξη που έφερνε στην εποχή του ο φορντισμός και ο αμερικανισμός, όπου γράφει ότι στις ΗΠΑ δεν υπάρχουν « τα κολλώδη παρασιτικά υπολείμματα» των προηγούμενων ιστορικών φάσεων, με αποτέλεσμα :

«Το φιλελεύθερο κράτος, όχι με την έννοια του φιλελευθερισμού στο εμπόριο ή της πραγματικής πολιτικής ελευθερίας, αλλά με την πιο θεμελιώδη έννοια της ελεύθερης πρωτοβουλίας και του οικονομικού ατομικισμού, φτάνει με δικά του μέσα, ως κοινωνία πολιτών, μέσα από την ίδια την ιστορική εξέλιξη, στο καθεστώς της συγκέντρωσης και του μονοπωλίου»

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Γκράμσι τοποθετείται υπέρ της δυναμικής της νεωτερικότητας των νέων Καπιταλιστικών Σχέσεων που δημιουργούνταν στις Ηνωμένες Πολιτείες - με τη διαπίστωση βέβαια ότι αυτές οδηγούν σε μονοπωλιακές καταστάσεις – σε αντίθεση, με τις καθυστερήσεις των Καπιταλιστικών Σχέσεων στην Ευρώπη και ιδιαίτερα των φασιστικό κορπορατισμό της χώρας του την ίδια περίοδο.

Αλλά την δυναμική των Καπιταλιστικών Σχέσεων τόνιζε και ο Μαρξ στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο, θα ήταν τελείως παράλογο από αυτό, να συνάγουμε ότι τόσο ο ένας όσο και ο άλλος, ήταν οπαδοί του Καπιταλιστικού Τρόπου Παραγωγής.

Αν αποσπάσουμε αλώστε κομμάτια από το συνολικό έργο, του όποιου 'κλασικού' – και ο Γκράμσι κατατάσσεται εδώ και καιρό στους κλασικούς – από την εποχή, τις συνθήκες και τον σκοπό για τον οποίο γράφτηκε, τα πάντα μπορούμε να κάνουμε με αποσπάσματα από αυτό.

Αν όμως προσεγγίσουμε – όπως οφείλουμε ως επιστήμονες – το έργο και τον δημιουργό του, μέσα στα πλαίσια της εποχής του, τις αντιφάσεις της και κυρίως τις μεθοδολογικές πειθαρχίες της σκέψης του, πολύ περισσότερο αν έχουμε κατανοήσει την καίρια μαρξική διαπίστωση : «ο άνθρωπος δεν κάνει ελεύθερα την ιστορία του, αλλά πράττει μέσα και κάτω από τις συνθήκες που βρίσκει ήδη μπροστά του» .

Τότε ο κλασικός Γκράμσι ξαναγίνεται ο φυλακισμένος και απομονωμένος ακόμη και από τους συντρόφους του κομμουνιστής ηγέτης, ο βαθιά πεπεισμένος και αγωνιζόμενος για τον ριζικό μετασχηματισμό της κοινωνίας, στην κατεύθυνση του σοσιαλισμού. Την ίδια μάλιστα ώρα που πέρα της κλονισμένης υγείας του, τον διατρέχει και η έντονη υποψία, ότι λόγω των αντιθέσεων του με τον Τολιάτι και την πορεία της Κομμουνιστικής Διεθνούς, μπορεί και να τον είχαν καταδώσει στο Φασιστικό καθεστώς οι ίδιοι οι σύντροφοι του.

Και είναι εντυπωσιακό – που μόνο όσοι έχουν νοιώσει τον ξερό μεταλλικό ήχο της σιδερένιας μπάρας που πέφτει πάνω στη σιδερένια πόρτα του κελιού τους χωρίζοντας τους από τον έξω κόσμο, μπορούν να καταλάβουν, την ψυχολογική ένταση την οποία αυτό δημιουργεί σ' έναν φυλακισμένο, το τι εσωτερικό κόπο, χρειάζεται για να τον υπερβείς, αλλά και πως γαντζώνεσαι από την όποια αλήθεια σου – ότι κάτω ακριβώς απ' αυτές τις συνθήκες ,αντικειμενικές και υποκειμενικές, ο Γκράμσι κατορθώνει όχι μόνο να παράγει διανοητικό έργο, αλλά και να θέτει ερωτήματα στην ίδια την αλήθεια που ακράδαντα πίστευε.

Και έχω την αίσθηση ότι αυτό και μόνο αρκεί για να καταστήσει τούτο το μυαλό - καταρρίπτοντας το εισαγγελικό απόφθεγμα, ότι έπρεπε να σταματήσει να δουλεύει- κλασικό. Όχι προφανώς για τον ακαδημαϊσμό του, ούτε πολύ περισσότερο για την συστηματικότητα της συγκριτικής πολιτικής και φιλοσοφικής του ανάλυσης, αλλά κυρίως για το γεγονός, ότι κάτω από τέτοιας έντασης αντίξοες συνθήκες , δεν παύει εναγώνια να αναζητά κριτικά , ένα νέο νόημα και μια ηθικά άξια δικαιολόγηση του αγώνα για κοινωνικό μετασχηματισμό. Αναζήτηση βασισμένη επίσης σε μια ριζικά αντιδογματική προσωπική και συλλογική πολιτική στάση.

Κατορθώνοντας στο πρόσωπο του να ενοποιήσει , θαρρώ καλύτερα από όποιον άλλο- αν εξαιρέσουμε την περίπτωση μιας άλλης κλασικής του μαρξισμού αγωνίστριας, που επίσης το έργο της έχει μια εκπλήσσοσα επικαιρότητα και εννοώ προφανώς τη Ρόζα Λούξεμπουργκ – τον επαναστάτη μαχητή, τον πολιτικό και τον διανοούμενο και το αντίστροφο .

Και ακριβώς γι 'αυτό, ούτε ο ίδιος ,ούτε το έργο του, μπορούν να βουλευτούν στις ανάγκες του κυρίαρχου εκμεταλλευτικού και αλλοτριωτικού συστήματος, αντίθετα όπως υποστηρίζει και πάλι ο Τορτορέλα – τις σκέψεις του οποίου ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό τούτη η εισήγηση – «τοποθετείτε σε μια (συνεχή) αναμέτρηση με την πραγματικότητα, έχοντας την αγωνία να συνεισφέρει σε μια συγκεκριμένη ανθρώπινη θεμελίωση. Γι' αυτόν τον λόγο, τα διλήμματα παρουσιάζονται μπροστά του σε μια μορφή που κανένα θεωρητικό σύστημα δεν τα συνθέτει και δεν μπορεί να τα συνθέσει. Και επειδή είναι υπερβολικά καλλιεργημένος για να αγνοεί ότι η πραγματικότητα δεν περιέχει την πράξη. Αφού στην πράξη βαραίνει η απαίτηση της υπόθεσης του δέοντος»

Δεν ωφελεί λοιπόν, ούτε μπορεί να έχει λειτουργικότητα, η τάση προσαρμογής της σκέψης του, στις αναγκαιότητες ή τις μόδες της συγκυρίας, όπως επιχειρήθηκε πολλές φορές

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, ο Γκράμσι μιλά για πολιτική κοινωνία και ιδιωτική κοινωνία ή όπως μάλλον αδόκιμα καθιερώθηκε μεταφραστικά, κοινωνία πολιτών.

Μια έννοια που χρησιμοποίησαν οι φιλόσοφοι από τον 17^ο και 18^ο αιώνα, ως το σύνολο των κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων τις οποίες δημιουργεί η συνύπαρξη των ελεύθερων ατόμων / ανδρών (οι γυναίκες απουσιάζουν ως γνωστόν από την προβληματική των ελευθέρων ατόμων εκείνης της εποχής) με τα ίσα δικαιώματα .

Έννοια που συστηματοποίησε ο Χέγκελ ως διάκριση σε Κοινωνία Πολιτών και Πολιτική Κοινωνία δηλαδή Κράτος .Η Κοινωνία Πολιτών κατά Χέγκελ είναι ο χώρος όπου ο αστός ιδιώτης, συναντιέται, συμβάλλεται, συναγωνίζεται, συμπράττει με τους ίσους του, οργανώνεται σε συνδέσμους εμπορικών συμφερόντων και τείνει να επηρεάσει την Πολιτική Κοινωνία στις επιλογές της . Η Πολιτική Κοινωνία όμως οφείλει να υπερβαίνει αυτές τις πιέσεις, να μην υποτάσσεται, να μην παρεκκλίνει του 'θείου' χαρακτήρα της αντικειμενικότητας της . Σύμφωνα με την ιδεαλιστική αυτή ανάλυση η Πολιτική Κοινωνία είναι το σημαίνον, μόνη αυτή κατέχει το ηθικό κύρος της επιβολής

Ο Μάρξ παραλαμβάνει και διατηρεί τη γεγκελιανή διάκριση σε Κοινωνία Πολιτών και Πολιτική Κοινωνία, αντιστρέφει όμως την σπουδαιότητα και την αξιακή σειρά μεταξύ των δύο εννοιών. Για τον Μάρξ η Πολιτική Κοινωνία αποτελεί επιφανόμενο της Κοινωνίας Πολιτών, η οποία αντιπροσωπεύει την πραγματική πηγή οικονομικών και κοινωνικών συσχετισμών και ζυμώσεων.

Ο Γκράμσι ακολουθεί προφανώς τη μαρξική ανάλυση, μα ταυτόχρονα επιστρέφει και στη γεγκελιανή αντίληψη, αναβιβάζοντας όμως την έννοια της Κοινωνίας Πολιτών, από την σφαίρα των εμπορικό- ιδιωτικών σχέσεων, στο επίπεδο μιας 'ελευθερίας' που δεν κλείνεται στην αστική κοινωνία των Μάρξ και Χέγκελ.. Μέσα από την ταύτιση αστού και πολίτη, η Κοινωνία Πολιτών, λαμβάνει χαρακτήρα ενός πεδίου όπου η ελεύθερη συναναστροφή, η ελεύθερη διακίνηση και διαπάλη ιδεών διεξάγεται χωρίς στοιχεία καταναγκασμού. Η επιρροή ασκείται και υφίσταται ελεύθερα. σ' όλα τα επίπεδα.

Η εκπαίδευση σύμφωνα με την γκραμσιανή ανάλυση ανήκει κατ' εξοχήν στην Κοινωνία των Πολιτών,. Πρόκειται για μια ελεύθερη σχέση μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενου, παρά το γεγονός της εξουσίασης που ασκεί ο εκπαιδευτής, στον εκπαιδευόμενο. Αυτό συντελείται στη διαλεκτική αυτής της δυναμικής σχέσης, όχι μέσα από τους εξουσιαστικούς κανόνες υποταγής, αλλά μέσω της διανοητικής και ηθικής σφαίρας, η οποία. κινητοποιεί τον εκπαιδευόμενο, δηλαδή του παρέχει νέες δυνατότητες ελευθερίας.

Βέβαια όταν ο Γκράμσι μιλά για εκπαιδευτική λειτουργία, δεν την κλείνει στα όρια του εκπαιδευτικού μηχανισμού. Όπως και με την έννοια της διανόησης – όλοι είμαστε διανοούμενοι μια που όλοι κάνουμε και διανοητικές λειτουργίες εξασφαλίζοντας την ενότητα του Homo Faber και του Homo Sapiens – έτσι και όλοι ασκούμε και υφιστάμεθα εκπαίδευση, κάθε στιγμή της ζωής μας., επηρεάζουμε και επηρεαζόμαστε, χωρίς προφανώς να εξουσιάζουμε και να εξουσιαζόμαστε, μέσα από την κάθε στιγμή συνάντησης και διαπάλης μας, με τις σκέψεις και πράξεις των άλλων. Και αυτό συντελείται ακριβώς στη σφαίρα της Κοινωνίας των Πολιτών.

Πρόκειται για μια ανοικτή και διαρκή στιγμή περάσματος από αυτό που ονομάζουμε Βάση σ' αυτό που αποκαλούμε Επικοδόμημα. Στο υλικό υπόβαθρο αυτής της αντίληψης για την Κοινωνία Πολιτών, περιλαμβάνονται με αυτή την διευρυμένη Γκραμσιανή αντίληψη της, το σύνολο των θεσμών και μηχανισμών, μέσα από τους οποίους εξασφαλίζονται οι λειτουργίες της.

Σ' αυτό, το προφανώς μη αυτόματο πέρασμα, από τη Βάση στο Επικοδόμημα, μέσω της ελεύθερης και θεληματικής βούλησης, η Κοινωνία Πολιτών και με τα δύο επίπεδα / στιγμές συγκρότησης της, το υλικό και το ηθικό- διανοητικό, δημιουργεί μια ένταση που ο Γκράμσι ονομάζει 'κάθαρση'. Πρόκειται για την υπέρβαση του φυσικού εγωισμού ή του πάθους του ανθρώπου, για να μετατραπεί σε θέληση αντικειμενική και ηθικό-πολιτική. Ο Γκράμσι αποδίδει – μας αναλύει ο παλιός Δημητράκος του 'Πολιτική Εξουσία και Επανάσταση' – «τόσο μεγάλη σημασία στη στιγμή αυτής της 'κάθαρσης' ώστε θεωρεί τον καθορισμό της 'σαν αφετηρία του μαρξισμού'. Και αυτό για τον εξής λόγο : στο μέτρο που η δράση καθορίζεται και από τη βαρύτητα της εξωτερικής πραγματικότητας και από τη στιγμή της εθελούσιας κίνησης, της αυτό-κίνησης, η έννοια της κάθαρσης προσπαθεί να συλλάβει ακριβώς αυτή τη στιγμή της αυτοκίνησης της βάσης στο επίπεδο του εποικοδομήματος... Η κάθαρση παίζει τον ρόλο... του κρίκου συνένωσης, δυο οντοτήτων που στην ουσία αποτελούν μια αξεχώριστη ενότητα. Βέβαια το 'καθαριστικό πέρασμα' δεν γίνεται οπωσδήποτε και οπουδήποτε με μόνη τη δράση της καθαρής υποκειμενικής θέλησης, αλλά μέσα στα αντικειμενικά όρια των ανθρώπινων δυνατοτήτων που ορίζει η 'φιλοσοφία της πράξης' δηλ ο μαρξισμός, που σημαίνει ότι η ανθρωπότητα θέτει

στον εαυτό της, προβλήματα μόνο τη στιγμή που η λύση τους είναι δυνατή και ότι κανένας κοινωνικό – οικονομικός σχηματισμός δεν εξαφανίζεται προτού εξαντλήσει τις ιστορικές του δυνατότητες. Αν λοιπόν στη σφαίρα της Κοινωνίας Πολιτών, υπάρχει πεδίο ελεύθερης διακίνησης, διαπάλης και συνάντησης ιδεών, ο εκπαιδευτής είναι το κινούμενο υποκείμενο σ' αυτή τη σφαίρα, κατά κάποιον τρόπο, η ζωογόνος δύναμη της κάθαρσης. Με αυτή την έννοια η εκπαιδευτική σχέση ξεπερνάει τα πλαίσια του σχολείου (ακόμη) και του Πανεπιστημίου»

Με αυτή την πρόσληψη ορθής διαπλοκής Βάσης και Εποικοδομήματος, ο Γκράμσι μελετώντας και εστιάζοντας κυρίως στην ιδεολογική και πολιτική σφαίρα, αποκρούει την κυριαρχούσα στην εποχή του, μα και για πολύ αργότερα, οικονομίστικη – θα πρόσθετα και οικοδομική - αντίληψη ενός κακοχωνεμένου μαρξισμού περί χωρισμού Βάσης και Εποικοδομήματος, επαναφέρει στην επικαιρότητα τις ορθές διατυπώσεις της μαρξικής διαλεκτικής.

Αλώστε οφείλουμε να μην λησμονούμε ότι σύμφωνα με την τελευταία, είναι ο ίδιος ο άνθρωπος παρών και ταυτόχρονα δημιουργός, άρα δυνάμει και ανατροπέας, τόσο των παραγωγικών δυνάμεων όσο και των παραγωγικών σχέσεων.

Για τον Γκράμσι η σχέση λοιπόν Πολιτικής Κοινωνίας και Κοινωνίας Πολιτών παραμένει μια διαλεκτική δυναμική σχέση ταύτισης και ταυτόχρονα διάκρισης. Δεν υπάρχει ανάμεσα τους καμιά αντίθεση συστατικού χαρακτήρα.

Το Κράτος είναι γι' αυτόν Πολιτική Κοινωνία συν Κοινωνία Πολιτών δηλαδή ηγεμονία θωρακισμένη με καταναγκασμό. Και μ' αυτή την έννοια η Κοινωνία Πολιτών είναι προφανώς όχι μόνο συναινετική –όπως επιθυμούν να μας πείσουν μια σειρά 'εκσυγχρονιστές' κάθε είδους – αλλά και συγκρουσιακή, στην πορεία του διαρκούς πολέμου Θέσεων.

Στόχος του αγώνα των μαρξιστών και της γκραμισιανής ανάλυσης, η υπέρβαση του καταναγκασμού, η απορρόφηση της Πολιτικής Κοινωνίας από την Κοινωνία των Πολιτών, μέσω της δράσης του Επαναστατικού Υποκειμένου, για την εγκαθίδρυση της ουσιαστικής δημοκρατίας. Όχι προφανώς χωρίς μορφές εξουσίας, ο Γκράμσι και οι μαρξιστές δεν ονειρεύτηκαν ποτέ μια ουτοπική κοινωνία, χωρίς μορφές εξουσιαστικών επιλογών, μα χωρίς αυταρχικότητα, αυθαιρεσία, δογματικές τελεολογίες, οικονομίστικους αναγωγισμούς, χωρίς εκμεταλλευτικές και αλλοτριωτικές σχέσεις, με επανένωση του διασπασμένου στον αστισμό ανθρώπου σε πολίτη και ιδιώτη, με επανένωση επίσης της πολιτικής και ηθικής πράξης.

Από αυτό το καυτό σημείο της Γκραμισιανής προβληματικής, μπορούμε θαρρώ να αντλήσουμε δυνάμεις, χωρίς μυθοποιήσεις, να προτάξουμε νέα αιτούμενα απέναντι στα νέα δεδομένα, να εξάγουμε αναλογίες και μεθοδολογικές πειθαρχίες, οι οποίες να απαντάνε στα σημερινά αιτούμενα.

Όπως ότι ο νέος συλλογικός ηγεμόνας, δεν είναι πια ένα Ιστορικό Υποκείμενο, αλλά πολλαπλά. Το γεγονός αυτό, είχε έγκαιρα αναδείξει το ρεύμα του λεγόμενου αριστερού Ευρωκομμουνισμού και σήμερα δυνάμει πραγματώνει, με όρους κινήματος, η ελπιδοφόρα και ταυτόχρονα άδηλη στην εξέλιξη της, δομή και συλλογική δράση, μέσα από την οποία, συγκροτείται το αντι- παγκοσμιοποιητικό κίνημα - των πολλαπλών υποκειμένων, όπου το τοπικό ανάγεται στο εθνικό-κρατικό και στη συνέχεια διεθνικό επίπεδο, όπου το συνολικό ανάγεται στο επιμέρους, όπου οι λεγόμενες 'δευτερεύουσες' αντιθέσεις, προσλαμβάνουν ίδια αξιακά σημασία με τις κυρίαρχες, - απέναντι στη συγγνή κυριαρχία του Νεοφιλελεύθερου Διεθνικό – Επικοινωνιακού Καπιταλισμού, παράγοντας μια σπαργανώδη έστω μορφή, «αντι-ηγεμονίας».

Κάτω από αυτό το δυναμικό πρίσμα, έχει ενδιαφέρον η ανάλυση του Γιάννη Βούλγαρη, για την επικαιρότητα της Γκραμισιανής σκέψης. Χωρίς βέβαια να

ακολουθούμε και την άποψη περί εξαφάνισης του ιστορικού υποκειμένου, εργατικό κίνημα, παύοντας όμως να το θεωρούμε εδώ και καιρό ως τον μοναδικό συντελεστή του ριζικού μετασχηματισμού του κοινωνικού γίνεσθαι, ως τον μοναδικό «πρίγκιπα». Αλλά ως έναν από τους συντελεστές της όλης κίνησης δημιουργικής αναζήτησης μιας ευρύτερης έννοιας του πολιτικού. Μιας αναζήτησης που μέσα από τις εντεινόμενες αντιφάσεις της νεοφιλελεύθερης καπιταλιστικής ολοκλήρωσης, της αποκαλούμενης 'παγκοσμιοποίησης', ήδη παράγει νέες πολιτικές πραγματικότητες, νέες μορφές ανοικτών, κινηματικών μορφών συλλογικής δράσης, οι οποίες τείνουν σε μια συνεχή διεύρυνση της δημοκρατικής αξιακής αρχής.

Επανερχόμαστε μέσα από αυτές τις νέες διεργασίες, υπερβαίνοντας τις Τοκβλικές θεωρήσεις περί 'κοινωνίας πολιτών', στις επεξεργασίες επανα-επικαιροποίησης του Γκράμσι της δεκαετίας του 1970, προσθέτοντας στις νέες συλλογικές δράσεις – μπροστά στον υπαρκτό και ορατό κίνδυνο ενός νέας μορφής ιδιότυπο συναινετικό ολοκληρωτισμό – μορφές δράσης, μιας συγκρουσιακής Πολιτικής Ανυπακοής, - διευρύνοντας την αντίληψη του Μπαλιμπάρ περί νομιμοποίησης της, μόνο σε καθεστώτα 'εκτάκτου ανάγκης', μια που σε μια νέα ιδιότυπη κατάσταση τέτοιου είδους καθεστώτων οδεύουν οι αστικές ανεπτυγμένες δημοκρατίες μας - μέσα και έξω από τους θεσμούς της Πολιτικής Κοινωνίας, μα και τα στερεότυπα των ορίων της Ιδιωτικής Κοινωνίας.

Επαναφέροντας στην επικαιρότητα και διευρύνοντας το αξιακό περιεχόμενο, του υποβαθμιζόμενου Δημόσιου Χώρου.

Η δυναμική αυτής της νέας συγκρουσιακής πολιτικής λογικής, εκφράζει άλλωστε και την σύγχρονη πολυπλοκότητα της ταξικής πάλης. Ναι της ταξικής πάλης. Ας μην φοβόμαστε τις έννοιες, ούτε να κρύβουμε αποπροσανατολιστικά μέσα σε αποϊδεολογικοποιημένες μετα-νεωτερικές ορολογίες την εκμεταλλευτική και βαθιά αλλοτριωτική πραγματικότητα, της καταστατικά στον καπιταλισμό αντίφασης, που γεννά η διακήρυξη της συνταγματικής αρχής της πολιτικής ισότητας και οι μορφές κοινωνικό οικονομικής ανισότητας που δημιουργεί. Ταξικές συγκρούσεις πολύ πιο σύνθετες και πολύπλοκες, αλλά και γι' αυτό όμως αμεσότερα αναγκαίο, να ξανά-ανιχνεύσουμε τη φύση και τις λειτουργίες τους, με την Γκραμισιανή επώδυνη και δυναμική μορφή της 'κριτικής γνώσης'. Συγκρουόμενοι με τις συνθήκες, τους όρους, τους λόγους δημιουργίας τους, στο κοινωνικό γίνεσθαι, που οι περίφημες «συναινετικές και συμμετοχικές διαδικασίες» θέλουν και επιχειρούν να αποκρύβουν, όπως επιχειρούν να αποκρύψουν τον επίσης θεσμικά κατοχυρωμένο συγκρουσιακό χαρακτήρα της έμμεσης Δημοκρατίας και ως επακόλουθο, τη δημιουργία όρων «ταξικής συνείδησης». Κρατώντας τα «σιωπηρά στρώματα» που πληθαίνουν ραγδαία σε μια κατάσταση παθητικής στάσης και ανημποριάς, οδηγώντας κάποια από αυτά, κατά καιρούς σε κάποια ακραία βίαια ξεσπάσματα, χωρίς στόχο και συνέχεια, τα οποία το μόνο που πετυχαίνουν είναι η εδραίωση των φοβικών συνδρόμων των υπολοίπων και κατά συνέπεια την νομιμοποίηση ενίσχυσης των κατασταλτικών μηχανισμών.

Είναι σαφές, νομίζω, από την ανάλυση, που έστω και ελλειπτικά – ελπίζω πάντως όχι σχηματικά – προηγήθηκε, ότι η Γκραμισιανή αντίληψη της έννοιας της 'Κοινωνίας Πολιτών' ή 'Ιδιωτικής Κοινωνίας', δεν έχει καμιά σχέση, με την τρέχουσα χρήση του όρου, μιας αταξικής και θολής 'συναινετικής' έννοιας, συμπληρωματικής της Πολιτικής Κοινωνίας δηλαδή του Κράτους και των θεσμών και λειτουργιών του. Της αντίληψης των λεγόμενων μη κυβερνητικών οργανώσεων των περιφημων ΜΚΟ, που προωθούν συστηματικά τα πολυποίκιλα Ευρωπαϊκά προγράμματα ή των με το αζημίωτο πολυσχιδών 'φιλανθρωπικών' κινήσεων. Η έννοια της Κοινωνίας Πολιτών του Γκράμσι, είναι πάντα ταξική, ορθότερα διαταξική

άρθρωση της κοινωνίας και στοχεύει όχι σε συμπληρωματικές τους κράτους λειτουργίες, αλλά στη ριζική υπέρβασή του. Τοποθετείται στον αντίποδα της κυρίαρχης τάσης υποταγής του κοινωνικού γίνεσθαι, στα συμφέροντα και τις ανάγκες της κυρίαρχης Πολιτικής Κοινωνίας μέσω της διπλής οδού συναίνεσης και καταναγκασμού..

Στοχεύει πάντα στην αυτό-κυβέρνηση, αυτοδιαχείριση των πολιτών –παραγωγών, στην υπέρβαση του αστικού νομικού πλάσματος, που μας θέλει ταυτόχρονα διασπασμένα άτομα – πολίτες και ιδιώτες – και όχι ως ένα αδιάσπαστο όλο, κοινωνικό –πολιτικών όντων, με κυρίαρχο συνεκτικό, το ιδεολογικό- πολιτισμικό αξιακό στοιχείο ταυτότητας. Στοχεύει δηλαδή στην επανα - απορρόφηση της Πολιτικής Κοινωνίας από την Κοινωνία Πολιτών. Στην παραγωγή ενός νέου ηγεμονικού Λόγου στον οποίο συναρθρώνονται και συν-παράγουν όλες και όλοι οι κατά Γκράμσι διανοούμενοι, δηλαδή όλες και όλοι οι πολίτες - παραγωγοί. Άρα και στον ριζικό μετασχηματισμό των κρατικών σχηματισμών, μέσα από την εξαφάνιση του κρατικού οικοδομήματος .κάθε είδους και μορφής, παράλληλα με τον αγώνα εξάλειψης κάθε είδους αλλοτριώσης και Καουτσικών φωτισμένων πρωτοποριών.

Και η σημαντική συμβολή του, σ' αυτή την δυναμική πορεία, είναι η έννοια της 'κάθαρσης' η οποία δεν αφορά μόνο το Καπιταλιστικό Κράτος, αλλά και το λεγόμενο 'Σοσιαλιστικό' της μεταβατικής περιόδου που διέβλεπε, διαισθάνονταν, τον κίνδυνο όχι μόνο να μην φθίνει, μα αντίθετα να ισχυροποιείται γραφεικρατικοποιούμενο και μετατρέποντας το Επαναστατικό Υποκείμενο – Κόμμα, από συλλογικό διανοούμενο, πρωταγωνιστή μιας πολιτιστικής προώθησης και ηθικής μεταρρύθμισης, σε κρατικό μηχανισμό κυριαρχίας.

Αυτό το συνεχές κριτικό και ερωτηματικό της σκέψης του, απέναντι στις υπαρκτές και πιθανά νέες αντιφάσεις της πορείας προς τον ριζικό μετασχηματισμό, ταυτίζονταν την ίδια ώρα στο έργο του με τη συνεχή ανάγκη θεωρητικού αναστοχασμού και μ' ένα διαρκές συναίσθημα ανησυχίας, διάχυτο στα σπαράγματα που μας άφησε με τα 'Τετράδια της Φυλακής' του.

Και είναι πολύτιμη, για τον πολιτικό επιστήμονα, αλλά και τον διανοούμενο μαχητή του οράματος της ελευθερίας του ανθρώπου, η παρακαταθήκη τούτης της σκέψης : να αγωνίζεσαι και ταυτόχρονα να αναρωτιέσαι και για τους τρόπους του αγώνα και για το νόημα αυτού του αγώνα .

«Μια για πάντα παύουμε να αναζητάμε οριστικές λύσεις» αξίωνε ο Κάρλ Μάρξ
Το ίδιο και ο μαρξιστής κομμουνιστής ηγέτης Αντόνιο Γκράμσι.

Ας το συγκρατήσουμε τούτο, στον αγώνα για ένα καλύτερο χωρίς εκμετάλλευση και όποιας μορφής αλλοτριώση, κόσμο όσες και όσοι συνεχίζουμε να παλεύουμε μη αποδεχόμενοι το υπάρχόν ως αναντικατάστατο και αιώνιο, μια που ξέρουμε ότι τίποτε αιώνιο και αναντικατάστατο δεν υφίσταται στη ροή του ανθρώπινου γίνεσθαι .

Αλκης Ρήγος
Δεκέμβριος '07